

BALOGH MARGIT

Kerkai Jenő

A K I S A T Y A

Betonfejfák tucatjai sorakoznak szürke egyformaságban a pannonhalmi temetőben. Rajtuk egy-egy név és két évszám. Az egyik: Kerkai Jenő S. J. 1904–1970. A jezsuita pap története az ötvenes években élt magyar pap tucatsorsa is lehetne: teológianár, népmiszionárius, börtöntöltelék, segédmunkás. Az övé ennél mégis több és más lett. Mert Kerkai Jenő jezsuita páter egyike azoknak, akik megpróbáltak utat vágni a modern szociális kérdések renga-tegében, s egyike azoknak is, akik a proletárdiktatúra évtizedeiben megkísérelték a kiegyezés ösvényén képviselni egyházuk érdekeit.

Kerkai Jenő 1904. november 9-én Czinder Jenő molnármester és Németh Teréz gyermekeként a göcseji Kerkaújfaluban látta meg a napvilágot. Iskoláztatása érdekében négyéves korától egészen 1923-ig, a középiskola befejezéséig anyai nagyszüleinél nevelkedett Zalaegerszegen. Bár már ekkor eldöntötte, hogy magára ölti Szent Ignác rendjének egyszerű öltönyt, a család ellenállása miatt nem jelentkezhetett az érettségi után azonnal novíciusnak. Egy esztendő az Innsbrucki Egyetem teológiai fakultásán tanult, majd miután mégis sikerült meggyőznie szüleit, 1924. február 8-án belépett a jezsuita rendbe.

ISTEN NAGYOBB DICSŐSÉGÉRE

A noviciátus ekkor a Fejér vármegyei Érd községben volt, a kamaszkort éppen hogy átlépő Czinder Jenő itt tanulta meg a rend szabályait. Már ekkor fűtötte a vágy: olyat cselekedni, amivel Isten nagyobb dicsőségét szolgálja. 1925 és 1928 között Szegeden, a Jézus-társasági Bölcséleti és Hittudományi Főiskolán folytatta tanulmányait. A fiatal növendékre meghatározóan hatott egyik tanára, P. Bíró Xavér Ferenc, a rend későbbi provinciálisa, aki különféle gazdasági szövetkezeteket, falusi gazdasszonyképzést, Mária-kongregációkat kezdeményezett, s ő alapította a Szív című vallási, de mégsem tömjénstagú egyházi hetilapot. Czinder Jenő tőle tanulta meg, hogy óriási jelentőségű az ifjúság nevelése. Ugyancsak tőle hallotta a materiális természetű bajok orvoslásának egybekapcsolását a vallás erkölcsi reformokkal.

A jezsuita oktatás következő grádicsa a magisztérium, vagyis oktatási gyakorlat a rend valamelyik kollégiumában. Magiszter Czinder a Kalocsai Érseki Főgimnáziumban, illetve annak Szent István Kollégiumában nevelődött 1928–1931 között. Itt ismerte meg másik szellemi mentorát, a kiemelkedő szociálpolitikus hírében álló provinciálist, P. Csávossy Elemért. A matematika–fizika szakos Csávossy páter többször került kellemetlen helyzetbe társadalmi reformot sürgető cikkei miatt. A fiatal magiszter mint a szivacs szívta magába az újszerű gondolatokat, amelyek visszaköszönek abban a lapban is, amelyet a gimnázium diákjai az ő fele-

lős szerkesztése mellett készítettek *Regnum* címmel.

Az oktatási gyakorlat éveit a filozófiai és teológiai képzés követte. Czinder Jenő 1931 és 1935 között Innsbruckban tanult, a rend egyetemén, ahol alaposan megismerte a külföldi ifjúsági mozgalmakat. Találkozott a legendás Cardijn abbéval, a francia határokon túl is ismert Jeunesse Ouvrière Chrétienne alapítójával, és megismerte a Szlovenszói Katolikus Ifjúsági Egyesület munkáját. Ez adta a lökést az ifjú páternek ahhoz, hogy hozzáfogjon egy magyarországi katolikus ifjúsági mozgalom szervezéséhez. A legnagyobb ösztönzést a katolikus egyház fejétől kapta: XI. Pius pápa 1931. május 15-én, a *Rerum novarum* 40. évfordulójára bocsátotta ki a *Quadragesimo anno* kezdetű enciklikáját, amely új fejezetet nyitott a katolikus állambölcseletben, ugyanis nem egyedi és esetenkénti szociális reformokat, hanem a gazdasági struktúra gyökeres átalakítását és ennek nyomán új társadalmi rendet kínált.

1934. július 26-án szentelték pappá, feltehetően ekkor változtatta nevét Czinderről Kerkaira. 1935 nyarán tért vissza Magyarországra, tarsolyában egy nagyszabású katolikus szociális mozgalom kiérlelt tervével. A frissen végzett teológust provinciális Szegegre helyezte és az Egyházmegyeközi Nagyszeminárium prefektusának, egyben dogmatanárának nevezte ki. Szegeден, a püspöki és egyetemi székhelyé emelkedő hajdani parasztvároskában lüktető szellemi élet volt, a népi íróktól kezdve Sík Sándoron át Bálint Sándorig innen indult egy új értelmiségi réteg. Ez a szellemi gyújtópont kellő táptalajnak bizonyult P. Kerkai elképzeléseihez.

A MOZGALOM ÉS A PROGRAM

A rend jóváhagyásával P. Kerkai 1935 nyarán kezdte meg a szegedi ifjúság szakmák szerinti szervezését. A seminaristákat rendszeresen vitte kiszállásokra, és velük együtt szociográfiai treptanulmányokat végzett a Szeged környéki tanyavilágban. Szeptemberben két civil segítőtársat vett maga mellé: dr. Farkas Györgyöt, egy friss jogi diplomás fiatalembert és Ugrin Józsefet, a világban ide-oda utazó és önmagát kereső volt színinövendéket. A páter később sem bánta meg választását: mindketten egy évtizedre a munkatársául szegődtek. Mókából, de még

Kerkai Jenő nagyapja (balra),
Kerkai Jenő édesanyja (jobbra)
és a Kerkai fivérek gyermekkorukban (lent)

inkább szeretetből ők kezdték el kistatyának szólítani a náluk csak egy-két évvel idősebb szerzetest.

Glattfelder Gyula, a szociális gondolkodású csanádi püspök pártfogásának köszönhetően a szervezkedés gyors eredményeket tudott felmutatni. 1936 januárjától jelent meg a *Dolgozó Fiatal-ság*, a mozgalom első „tömeglapja”. Négy hónap alatt már 1000 előfizető állt a *Döfinek* becézett újság mögött. Az eredmények láttán a püspöki kar is a mozgalom mellé állt, és hozzájárult a Katolikus Agrárfűjségi Legényegyletek Országos Titkársága – röviden a KALOT – felállításához, élén Kerkai Jenővel.

P. Kerkai tudta, hogy az egészségtelen birtokviszonyokat demokratikus földreformmal lehet és kell orvosolni. De nem a kérdés pusztán mechanikus megoldását akarta, hanem olyan összefüggő rendezést, amelyben az új kiszisztenciák boldogulása és érdekeik védelme is biztosított. Párhuzamosan szükségesnek ítélte a mezőgazdaság iparosítását és az ipar fejlesztését. Miként viszonyult ehhez a katolikus egyház vezetése? Egyre aggályosabban. Az egyházfők még nem álltak készen egy szelíd földreformra sem. A KALOT szokatlan és radikális hangja ingerelte a földbirtokosságot. Gróf Somssich László szerint a KALOT „kommunizmussal mérteljezi a falut”, Széchenyi Ilona grófnő pedig a demagóg jelszavakra és az osztálybéke megzavarására panaszkodott.

A MINDENNAPOK

Tíz év telt el a lázas munka jegyében. P. Kerkai Jenő eggyé vált ezzel a fölpörgetett életmóddal. Gyűlésről seregszemlére járt, munkás-összejövetelről sztrájkra, a sztrájkról meg gyógyítani vitte a dolgozókat. Levelezett, tárgyalt, kért és utasított. Elképzelt, szervezett és megvalósított. Irányított és szónokolt. Egyszerre volt a mozgalom vezére és segédmunkása. Munkastílusát fegyelem, rendszeresség és következetesség jellemezte. Hajnalban kelt, az egyórás elmélkedés után, általában útközben végezte a kötelező lelkiismeret-vizsgálatot, ebédjét este fogyasztotta el. Tengeri nehézség, sok rosszindulat s még több korlátoltság vette körül. Az óriási eredmények és sikerek mellett a gondok is hatalmasoknak bizonyultak. Örökös pénzzavar hátráltatta, kénytelen volt ügynök módjára házalni a lehetősebb családoknál.

P. Kerkai az Anschluss után aggódva tapasztalta a hazai nyilas mozgalmak fellendülését. Miként állítható meg ez a riasztó folyamat? P. Kerkai elképzelésének lényege az volt, hogy a már működő egyesületeket össze kell fogni egy hatalmas népi mozgalomba. Ez megszerzhetővé tenné akár a politikai hatalmat is, de már önmagában az összefogás erőt adna a katolikus egyesületeknek. 1938. április 2-án P. Kerkai kihirdette a Magyar Rendi Népmozgalom megalakulását, amellyel egyszerre üzent hadat a nyilas szélsőjobbnak és a szociáldemokrata munkásmozgalomnak. Törekvése rímelt Imrédy Béla miniszterelnök elképzeléseire, ám Kerkai 1939 elejére eltávolodott a „csodaszarvas” bűvöletében élő, mind szélsőségesebb nézeteket hirdető politikustól. Azt azonban még az ő támogatásának köszönhetette, hogy a KALOT központja 1939. február 6-án Szegedről felkerült Budapestre. Néhány hónappal később XII. Pius pápa áldását adta az agrárfűjségi mozgalom vezetőire és tagságára.

MŰVELTEBB FALUT!

Már 1937 elejétől működött a KALOT Műsorközpontja, majd megjelent a *Munkafüzet* című folyóirat, ötletekkel, programokkal segítő az egyleti vezetőket. A legeredetibb ötlet a KALOT Könyvosztályának 1942-ben indított, Alapítsunk parasztkönyvtárat! elnevezésű akciója volt. Az egymásra épülő könyvlisták nem „sekrestyeponyvát”, hanem szép- és szakirodalmat kínáltak. A parasztember, aki addig jóformán nem lapozgatott mást, mint a *Kincses kalendáriumot*, most népi írók műveivel, a magyar és a világirodalom gyöngyszemeivel ismerkedhetett meg!

Az egyletek munkáját mindinkább olyan vezetők irányították, akik elvégezték a KALOT valamelyik népfőiskoláját vagy tanfolyamát. P. Kerkai mindegyik népfőiskolán megfordult. Szónoklatait lebilincselve hallgatták. Mi tette oly vonzóvá a páter szavait? Megnyerő egyéniségén túl az örök és súlyos igazságok, de a megszokott igazságok időszerű, sokszor korát meghaladó beállítása is, mindenki számára érthető módon. A páter értett a legények nyelvén. Ha nem is tegeződött össze velük – ahogy még legközvetlenebb munkatársaival sem –, mégis közvetlen kapcsolatot tudott kialakítani. Tudták róla, hogy ő is szalmazsá-

kon alszik, kenyere mellé neki is csak szalonna és hagyma jut.

TŰLÉLNI – DE HOGYAN?

Az ország nyugati fele még hadszíntér volt, de a háborútól megszabadult területeken már megindult az ideológiák harca. Az illegálitásban működő ellenállási mozgalom röpiratát (*Felhívás Magyarország népéhez*) a KALOT kispesti nyomdájában állították elő, katolikus papok és apácák vitték szerte az országban. 1944. december 6-án a nyilasok feldúlták a KALOT Cukor utcai központját, vezetőit keresni kezdték. P. Kerkai többemagával az érdi népfőiskola pincelabirintusában rejtőzött el, majd a szovjet katonai parancsnokság engedélyével Debrecenbe, az Ideiglenes Nemzeti Kormány székhelyére indult.

P. Kerkai a kormány több befolyásos tagjával tárgyalt, és engedélyt szerzett a mozgalom működéséhez, valamint az 1944. októberben alakult Kereszténydemokrata Néppárt (KDNP) szervezéséhez. Tette mindezt annak érdekében, hogy mozgalma, de még inkább maga a katolikus egyház is szerepet játszasson az új felállásban, s hogy az ország népe ne essen szabad prédául a vörösbe öltözött új urak kényének kedvének. A keresztény értékrend átmentésével próbálta elejét venni, de legalábbis lassítani az ateizmust hirdető pártok erősödését.

P. Kerkai a KALOT tömegbázisára építve nagy energiákkal fogott hozzá az egyletek újraindításához és a KDNP propagálásához, de részt vett a szentszéki nuncius, Angelo Rotta élelmiszergyűjtő akciójában is, és zsákszámmra hordta fel Budapestre az élelmet. A KDNP belső ellentéteiben – gróf Pálffy József és Barankovics István szakításáról van szó – P. Kerkai határozottan a Barankovics-féle Demokrata Néppárt mellé állt.

A MODUS VIVENDI JUTALMA

A KALOT létére a legnagyobb veszélyt az ifjúsági monopóliumra törekvő, kommunista befolyás alatt álló Magyar Demokratikus Ifjúsági Szövetség jelentette. Kerkai hiába nyújtotta jobbát, a MADISZ a KALOT-ot „fasiszta” szervezetnek minősítette. P. Kerkai elképzelése – hogy az államhatalomban mind nagyobb befolyással bíró baloldallal is modus vivendit építsen ki – nem

nyerte el Mindszenty József esztergomi érsek egyetértését sem, hiába üdvözölte és buzdította további munkára XII. Pius pápa a tízéves fennállását ünneplő mozgalmat.

A kegyelemdőfést a kormány adta meg. A KALOT és a többi katolikus egyesület felszámolásának ürügyét egy 1946. június 17-én elkövetett, két szovjet katona és egy magyar lány életét kioltó, féltékenységből fakadó merénylet szolgáltatta. A Szövetséges Ellenőrző Bizottság szovjet tagjának, Szviridov altábornagynak a nyomására a Belügyminisztérium 1946 júliusában a KALOT helyi egyesületeit feloszlatta. P. Kerkai ennek ellenére tovább dolgozott az egyház és az állam közötti mélyülő elmentések kisimításán. Jutulma a börtön lett, Rákosiéknak sem az ellenállók, sem az „útitársak” nem kellettek. P. Kerkai Jenőt 1949. február 12-én letartóztatták, majd hat év fegyházra ítélték. A hajdan délceg kisatya testét a kihallgatások idején szerzett reuma minden télen és tavasszal száználmas ronccsá változtatta: öt év alatt nyolcvanszázalékos rokkant lett. A váci évek alatt szinte mindig magánzárkában volt.

1954. február 9-én ügyében pótnyomozást rendeltek el. A vizsgálat bevallott célja az volt, hogy Kerkain keresztül felderítsék a Vatikán hírszerző tevékenységét. Egy újabb koncepció perben további 4 év és 6 hónap szabadságvesztésre ítélték. Rövid szabadságot 1956 forradalma hozott, de

véglegesen csak 1959 szeptemberében engedték el, testileg meggyötört, fél szemére vakon. A rá mért kilenc és fél év börtönbüntetést teljesen kitöltötte, nyolc nap méltánytalan ráadással együtt.

A SZŰKEBB ÖSVÉNYEN

Mialatt ő börtönben volt, rendje működési engedélyét megvonták, társait szétszórták. Egyháza 1950-ben aláírta a megegyezést az állammal. Világi papnak nem mehetett. Kenyerét először a MAHART dunaharaszti üzemében kereste segéd munkásként. A napi kimerítő fizikai munka után összeállította *XXIII. János pápa* című kéziratát. Betegsége miatt 1962-ben a püspökszentlászlói szociális otthonba került. Ellátását 12 hónapig az egészségbiztosítás finanszírozta, majd kerti munkáért cserébe ott maradhatott az otthonban. Egy infarktus után, 1964. április 5-én itt fejezte be „somogyi tervét” az állam és az egyház lehetséges együttműködési módjairól, amelyet elküldött Kádár Jánosnak, az MSZMP első titkárának. A tervezet lényege abban állt, hogy együttélés helyett az együttműködés kísérletét kellene modellezni egy megyében, mégpedig a mezőgazdaság és az egészségügy területén. Kerkaihoz visszajutott a Kádár körüli „agytröszt” véleménye: „A terv jó, de még korai.” „Jó, jó, de mi lesz a párttal, ha az egy-

A csíksomlyói kegytemplom előtt az alapítás 500. évfordulóján P. Kerkai Jenő tart ünnepi szentbeszédet, 1942

házi erők is dolgozni kezdenek?” Ötle-tével csupán annyit „sikerült” elérnie, hogy az Állami Egyházügyi Hivatal kezdeményezésére Pannonhalmára parancsolták.

Így lett hatvanadik életévéhez közeledve, 1964. október 12-től a Pannonhalmi Szociális Otthon lakója. Ápolta beteg társait, de közben megírta gondolatait a magyarság hivatásáról. Gyógyító erővel hatott rá a II. vatikáni zsinat, mert igazolva látta élete összes erőfeszítését. Időközben azonban írásai, levelei egyre rövidebbek lettek, a világ tragédiái helyett saját betegségével kellett birkóznia. 1968. szeptember 19-én szentmiséje alatt megismétlődött a négy évvel korábbi szívinfarktus. Felépült, de 1969. május 7-én agyérögörcs érte. Fokozatosan elveszítette a még látó szeme világát is. Utolsó hónapjai örökös éjszakában, szenvedésekkel teltek. Kerkai Jenő jezsuita életének 66., szerzetesi hivatásának 47. és papságának 37. évében, 1970. november 8-án, reggel negyed hétkor hunyt el Pannonhalmán. Két nap múlva helyezték örök nyugalomra. Hajdani KALOT-os munkatársai több évtized után a kisatya temetésén találkoztak először. ♦